

УДК: 327(100):327(470
+571)''2020''(049.3)

Примљено:
18.02.2009.

Прихваћено:
25.02.2010.

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС
NATIONAL INTEREST

Година V, vol. 7

Број 1/2010.

стр. 315-323

Драгомир Анђелковић

СВЕТ 2020. ГОДИНЕ – ПОСМАТРАН ИЗ РУСКЕ ПЕРСПЕКТИВЕ

*Сергей Караганов (ред.), Россия и мир. Новая
эпоха, Москва, АСТ, 2009.*

Савет за спољну и одбрамбену политику, реномирани аналитички центар Руске Федерације, иницирао је рад на пројекту научно утемељене процене глобалних политичких, војних, економских, демографских, еколошких, социјалних и других релевантних трендова до 2020. године. У њему су учествовали, уз експерте Савета, и стручњаци *Института за стратешке процене и анализе, Више школе економије*, као и других руских државних факултета и научних института, али и управних структура. Руководилац пројекта био је Сергеј Караганов – декан *Факултета за међународну економију и политику*, и уједно председник *Савета за спољну и одбрамбену политику* – не баш непознат нашој јавности, с обзиром да је на српском језику до сада објављено неколико његових текстова и интервјуа.

Резултати рада групе експерата, у сажетом виду, објављени су крајем 2008. године, као „колективна монографија“ – *Русија и свет. Нова епоха*, чији је поднаслов: *12 година које могу да промене све*. Фактички, ради се о зборнику радова (од око 450 страна), који је подељен у три дела: *Нова епоха и нова политика*; *Главни проблеми света*; *Земље и региони*. У треће делу дате су прогнозе развоја региона и земаља, који су од посебног значаја за Русију, али и генерално одређују

глобална кретања (Европа, Блиски Исток, Јужна и Источна Азија, Латинска Америка, односно САД, земље ЕУ, Индија, Кина, Бразил). У другом делу размотрени су економски, војно-политички, демографски, енергетски, еколошки и још неки други проблеми. Док се први део, начелно, бави карактеристикама „нове епохе“ и утемељеношћу футуролошких анализа.

Циљ пројекта није био да се свестрано оцене перспективе Русије понаособ, већ да се дају прогнозе које се односе на њено окружење, односно да се сагледа „у којој мери ће ток догађаја у овом или оном региону, као и развој кључних проблема утицати на Русију у догледној будућност“ (стр. 4). Јер, како Руска Федерација не би била пасивни учесник у светским догађањима, већ да би на њих активно утицала, мора благовремено да буде спремна за могуће екстерне изазове. Како би дали свој допринос да тако и буде, паралелно са сагледавањем потенцијалне будућности, експерти су се потрудили да дају и конкретне предлоге у вези са тим шта би Руска Федерација требало да учини да се успешно избори са проблемима.

Аутори сматрају да свету предстоје године бурног надметања међу великим силама, и тензија које ће између њих владати. Ипак, с обзиром на поодмаклу глобализацију, и њом условљену већу него икада раније упућеност великих сила, а у околностима када не постоје идеолошке баријере сличне онима из времена пре рушења Берлинског зида, чак и битно ојачале противречности имаће другачији карактер него до 1989. године. Доба које је пред нама подсећаће на време Хладног рата, али ће се од њега битно и разликовати. Циљ учесника у надметању биће, пре свега, овладавање природним ресурсима и тржиштима. Биће више фронтава и „зараћених“ страна. Упоредно са надметањем, сарадња међу њима, тамо где за њом постоји интерес, биће интензивна као што је некада био случај само када се радило о блиским савезницима. Другим речима, предстојеће раздобље подсећаће на римског бога Јануса. Имаће и насмејано лице, карактеристично за трговца који хоће да прода своју робу, али и намрштено, својствено ратнику. И то до те мере тмурно, да ће опасност од кулминације сукоба, можда, бити и већа него у најопаснијим фазама Хладног рата (стр. 43).

С једне стране, надметање међу разним државама, а не само САД и њиховим све динамичнијим великим азијским конкурентима и Русијом, узеће маха. С друге стране, Могућност управљања међународним економским и политичким процесима биће знатно умањена. ОУН, ММФ и друге релевантне организације постепено ће губити на значају, нове које буду настајале имаће регионалне димензије, а концепт националне државе ће почети да добија смисао који је некада имао. Уз то, ниједна држава појединачно неће више имати ни приближну моћ као што ју је донедавно имала Америка, односно неће бити у стању да доминантно утиче на глобалне процесе. А сарадња међу великим (конкурентским) силама ради спречавања, отклањања или санирања појединих проблема, иако ће постојати, неће бити подржана одговарајућим механизмима који би, док се не отргну контроли и поприме драматичне димензије, омогућили да ефикасно буду усмерени кључни процеси како до већих проблема не би ни дошло.

Први део посматраног раздобља (до 2015. године), карактерисаће плица „глобалног хаоса“. Она ће бити последица, како аутори сматрају, неминовног пораза Америке у Ираку. САД ће током следећих 5-6 година, на основу већ започетих програма и са њима скопчаних издвајања, битно повећати своју војну силу, односно технолошку превоћ над конкурентима, али то им неће помоћи када се ради о ратовима које сада воде са муслиманском герилом. Ратом исцрпљену и поражену земљу ће после тога неко време жестоко притискати „ирачки синдром“, чиме ће њен капацитет, ма какве нове „невидљиве“ бродове и авионе имала, да и надале енергично делује на међународном плану бити додатно умањен. Друга последица америчког пораза, биће бујање и ширење исламског тероризама. „Терористичка интернационала“, сада сконцентрисана у Ираку, почеће да преноси своје деловање и у друге делове света. Пораз САД ће довести до лабављења стега која та земља покушава да створи око Русије, али ће на други начин њу угрозити (као и многе друге земље). Доћи ће до „ширења радикалног ислама у региони-ма Руске Федерације с већинским муслиманским становништвом“ (стр. 432). Као и у њеном непосредном (пост-совјетском) окружењу. Глобални тероризам, у најгорем случају, мо-

жда поприми и нуклеарну димензију, а његова мета може да постане и Русија.

Америка ће доживети пораз и у Авганистану, што ће такође имати за Москву амбивалентне последице: ослабиће положај САД у Средњој Азији, али ће погодovati јачању ислаистичке претње по тамошње руске и кинеске интересе. А Авганистан, као и суседни Пакистан, и наравно Ирак, распашће се на више готово независних области. Блиски и Средњи Исток очекује фрагментација по верским и етничким шавовима (а исламски радикални елементи – који ће, вероватно, запосести део Пакистана – могли би баш ту да дођу до атомских бојевих глава). Но, неће све државе региона ослабити. Уплетена у ирачки сукоб, Америка се, по свему судећи, неће одучити да нападне Иран, па чак ни да изврши ударе са дистанце по његовим нуклеарним постројењима. Отуда, у догледно време, Иран ће стећи нуклеарно оружје. И, под условом да до пуног изражаја дође млађа генерација политичара, спремних да воде политику модернизације земље, постаће не само прворазредна регионална сила, већ и значајан фактор у глобалним енергетским надметањима (штавише можда и важан чинилац у снабдевању земаља ЕУ гасом). А она ће, релативно брзо, постати још интензивнија.

Наставиће да се повећавају потребе Кине и Индије за енергентима, као и њихова спремност да се енергично упусте у борбу за те и друге њима потребне ресурсе. Те земље ће и даље економски напредовати (и то Индија још динамичније него сада, док ће развој Кине, иако и даље интензиван тј. по стопи од око 9%, бити нешто спорији него током прве деценије нашег века), а пожеље и да своју војно-политичку моћ саобразе економској снази. Штавише, у околностима када сировине постају све ређе а потребе за њима све веће, то ће бити и од виталног значаја како би се обезбедиле основе за даљи стабилан напредак. Јер, не треба гајити илузије, како аутори подвлаче, да ће у догледно време бити пронађене одговарајуће замене за фосилна горива и друга стратешка природна богатства.

Исток ће наставити да сустиже Запад, али он неће стагнирати. Без обзира на све тешкоће (од финансијских балона до негативних демографских трендова), САД и европске земље ће убрзо, како сматрају руски експерти, успети да консо-

лидују своје економије, и наставе да се развијају. „Ипак, економски бум у САД је готово немогућ, реалнији је релативно умерен темпо раст на нивоу 3-3,2%“ (стр. 80). Слично ствари стоје и са садашњим чланицама ЕУ (с тим што ће њихов раст бити око 2%, па можда и мањи). Нефункционална и војно-политички инфериорна ЕУ има још мање шансе од САД да сама, на глобалном нивоу, успешно плива у условима повећане конкуренције и, евентуалног, смањења обима међународне трговине и даљег раста цене енергената. С обзиром на растуће потребе за гасом и нафтом, за очекивати је поновни бурни раст њихових цена, а у контексту све већег окретања земаља ка протекционизму и другим видовима државног економског интервенционизма (што је неминовни одговор на садашњу кризу), као и даљег слабљења међународног финансијског система, Караганов и његове колеге очекују и да ће донекле бити погоршан спољнотрговински амбијент. Западне земље, или њихове транснационално оријентисане елите, иницирале су глобализацију, но, изгледа, долазе до закључка да им у досадашњем виду она више не одговара. Није искључено да ће идеологију слободног тржишта заменити својеврсном, несумњиво еуфемизмима прикривеном, „економском ксенофобијом“.

Ипак, као што се из досадашњег излагања види, аутори не очекују катастрофичан тренд када се ради о привредним кретањима. Запад ће наставити да се развија на основу акумулираног богатства, знања и генерално високог цивилизацијског нивоа на коме се налази. Тако стоје ствари и са Јапаном, Јужном Корејом, Сингапуром, а Кина ће тежиште развоја постепено да преноси на унутрашње тржиште. У условима када ће се земље затварати и окретати себи, то ће бити неопходно. А томе погодује започета „урбанизација 700 милионског кинеског сељаштва и убрзани раст средње класе“ (стр. 324-325). Мање светла страна економске медаље је да САД, европске и друге постиндустријске земље, иако ће наћи начин да избегну „црни сценарио“, неће моћи суштински да отклоне тегове који прете да их пре или касније повуку на доле. Јер, „избегавају да спроведу неопходне структуралне реформе“ (стр. 5). За то је крива елита, која због сопствених рачуна нема вољу да поведе национално одговорну економску политику, али и народ, размажен дугогодишњим живо-

том на рачун сутрашњег дана. Са додатним ограничењима ће се суочити и „источни тигрови“. Развој на рачун домаће потрошње ипак им не пружа једнако добар основ за вртоглави раст БДП-а, као када се базирао на спољнотрговинској експанзији уз помоћ огромних страних улагања, изузетно јефтине домаће радне снаге, и готово лакомислене склоности западних купаца ка потрошњи.

Што се „велике игре“ међу водећим силама тиче, она ће се одвијати на релацији САД – Кина и САД – Русија, али и између Кине и Индије, односно Кине и Јапана (Пекинг ће, у то су уверени, онемогућити реформу ОУН, која би подразумевала улазак Јапана у Савет безбедности у својству сталног члана). Око већине од тих земаља реално је очекивати да ће се одвијати регионалне интеграције. А што се савезништва међу њима тиче, руски аналитичари сматрају да није искључено да ће оно, додуше тек половично, бити успостављено између САД и Индије, уплашених због наглог јачања војно-политичке моћи Кине, док ће Русија наставити да продубљује везе са Кином, али и да их унапреди са Индијом. Значи, на глобалном нивоу, противречности ће бити најизраженије између Кине и Русије, с једне стране, и САД, с друге (а ЕУ ће у почетку, иако обазриво, пратити политику Вашингтона). Но, економски интереси тих, и других супарничких земаља, представљаће противтежу њиховом непријатељству. Уз то, пред крај посматраног периода, негде између 2015-2020. године, односи међу великим силама ће вероватно почети да се мењају.

ЕУ до 2020. године неће превазићи унутрашње слабости, односно постати способна да ефикасно води заједничку одбрамбену и спољну политику. Но, без обзира на то, извесна унутрашња функционална побољшања, као и еманципација у односу на ослабљену Америку, реално је очекивати већ до средине наше декаде. У складу са тим, „јачање сарадње између Русије и ЕУ биће могуће после 2013-2015. године на основу превазилажења садашње изражене супротности у сфери енергетике, а такође знатно веће размене инвестиција и креирања јединственог приступа међународној безбедности“ (стр. 9). Упоредо с тим, током друге фазе посматраног периода, могуће је приближавање САД и Кине. Америка ће до тада прихватити реалност, тј. чињеницу да је Кина по-

стала играч који мора да буде уважен на глобалном (а не само регионалном) плану, а у тој великој азијској земљи ће на власт доћи западно-оријентисана елита. Но, из тога не треба изводити закључак да ће Кина постати демократска земља у складу са западним стандардима, нити амерички савезник.

Руски стручњаци допуштају и другачији тог догађаја од наведеног. Побољшање односа између Брисела и Москве, односно јачање ЕУ, можда подстакне Вашингтон да почне да се понаша конструктивно према Руској Федерацији, па до стратешког зближавања дође на простору од Лос Анђелеса, преко Берлина, до Владивостока. Ради спасавања евроатлантских интеграција, можда САД прихвате и нову, енергетско-сировинским потребама мотивисану, евроазијску димензију политике ЕУ. Такође, односи између Вашингтона и Москве ће се побољшати, а могу да поприме и савезнички вид, у случају да Кина заигра агресивно, па се Русија осети угрожено са те стране. У књизи су размотрене и многе друге, мада мање вероватне, комбинације.

Све у свему, руски експерти мисле да ће се свет до 2020. године променити, али ипак не радикално. Тензије ће у наредним годинама нарасти а „хаотизација“ ће узети мага, но глобални турбулентни процеси ће пред крај друге деценије 21. века почети да се умирују. Појавиће се нове прворазредне регионалне силе, чија војно-политичка моћ ће бити утемељена и на нуклеарном арсеналу (Иран). Неке државе ће се, изгледа, распасти (Ирак, Авганистан, Пакистан). Кина ће добити и војно-политичку улогу која ће, бар приближно, бити у складу са њеним економским значајем, а ојачаће и глобална моћ Индије. Америка ће покушавати да појача своју улогу на пост-совјетском простору, али ће на његовом већем делу Русија остати доминантан фактор. ЕУ и Русија ће се донекле приближити. Но, њихове везе неће постати ближе него између Брисела и Вашингтона. Исток ће у привредном погледу наставити да сустиже Запад. Али, далеко је од тога да ће Запад у економском погледу, поготово када се посматра Бруто друштвени производ по глави становника, пасти у сенку Истока. А Америка ће, иако ће њен значај на глобалном плану постати мањи, остати најснажнија држава света. После опоравка од очекиваног пораза у Ираку, њена улога ће, око 2020.

године, поново почети и да расте, мада без могућности да досегне ниво који је имала пред крај 20. столећа.

У кризним временима у којима се налазимо, када будућност неретко делује мрачно, руски експерти на њу ипак гледају релативно оптимистички. Не предвиђају економски слом и трећи светски рат, не чини им се да је реално да дође до нуклеарног рата између Индије и Пакистана, или великог обрачуна између Израела и муслиманских држава. Мада, остављају могућност да у светлу терористичке плиме дође и до нуклеарних удара и противудара мањих размера. Да нису имали ружичасте наочаре на очима када су радили на пројекту о коме говоримо, указује и то да сматрају да противречности међу великим државама, и егоизам пословне и политичке елите, неће омогућити да се свет координирано и иоле продуктивно суочи са еколошким, демографским, економским, нуклеарним и другим изазовима чије је, ако не превазилажење онда бар ублажавање, нужно да бисмо са већом сигурношћу могли да кажемо да ћемо изаћи из века у који смо ушли. Све до 2020. године може суштински да се промени, али се, како мисле, то ипак неће десити, укључујући и у наше време највеће светске проблеме. Они ће, углавном, остати актуелни. Још нешто. Аутори текстова су, по правилу, споменули и бројна *али!* И то са негативним наставком. Оставили су разне могућности, иако их не сматрају вероватним, да свет у целини, или поједини његови делови, буду сиромашнији и са много више напетости у односу на оно што смо рекли. Због простора, о томе сада више не можемо да говоримо. Такође, с обзиром да се обраћамо српској публици, акценат смо ставили на приказивање глобалних кретања, тј. на дефинисање спољног макро-оквира у коме ће се налазити и Србија, а не на питања која се првенствено односе на Русију и њену стратегију суочавања са будућношћу.

На крају овог приказа амбициозне и методолошки утемељене руске футуролошке студије, која је уз то и релативно популарно написана, треба истаћи да су њени творци на више места, додуше другачијим речима, истакли следећу мисао: „Опстанак и процват држава и друштва зависе, пре свега, од образованости њихових елита, и њихове способности да превентивно реагују на изазове. Другим речима, у крајњој линији – од квалитета људског капитала“ (стр. 10).

Русија, која има огромне природне ресурсе и простор, и располаже колосалним војно-политичким потенцијалом, како основано сматрају, мора да поведе много више рачуна о томе него до сада, ако жели дугорочно да остане релевантан глобални играч. Квалитетом људског капитала мора да се бави можда и више него његовим, такође врло важним, квантитативним аспектом, тј. демографским проблемима.

Тим пре, то би морали и ми, у малој земљи на брдовитом Балкану – која нема ни нафту, ни гас, нити друге курентне природне ресурсе – да схватимо. Но, да ли је наша владајућа елита, изгледа неспособна и невољна да лично напредује, макар у стању да то појми? И да ли је довољно национално одговорна, ако то којим случајем и разуме, да допусти процес побољшања људског капитала и разбијања олигархијских структура које онемогућавају да он дође до изражаја? На основу досадашњег искуства, нажалост, делује да немамо много основа да се надамо ни одговорности, а камоли пожртвованости од стране наше квази-елите. Ми се, за разлику од Русије, још ни са „белом кугом“ нисмо ухватили у коштац. А пред Србијом, и српским националним и државним простором у целини (Р. Српска, Црна Гора), налазе се – и без анализе којом смо се бавили, а која указује на (могући) спољни оквир у коме ће се и српски народ налазити, то скоро сви знамо – године пуне великих изазова.